310759 ـ پاسخ به کسی که می‌گوید عبادت از هر کسی بدون در نظر گرفتن عقیده‌اش پذیرفته می‌شود

سوال

آیا این درست است که هر عبادتی بدون در نظر داشتن اعتقاد انجام دهنده‌اش پذیرفته می‌شود؟

پاسخ مفصل

الحمدلله.

اولا:

ظاهر این سخن حاکی از این است که عبادت همان‌گونه که از مومن پذیرفته می‌شود از کافر نیز پذیرفته خواهد شد که این قطعا سخن باطلی است زیرا عبادت کافر پذیرفته نمی‌شود و از وی صحیح نیست و در آخرت برایش اجر نمی برد اما وی از کارهای نیکی که در دنیا انجام می‌دهد سود می‌برد و خداوند به سبب آن روزی‌اش می‌دهد.

الله تعالی می‌فرماید:

وَقَدِمْنَا إِلَى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا

فرقان: ۲۳

(و به هر گونه کاری که کرده‌اند می‌پردازیم و آن را [چون] گردی پراکنده می‌سازیم)

و می‌فرماید:

مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلَى شَيْءٍ ذَلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ

ابراهیم: ۱۸

(مثل کسانی که به پروردگار خود کافر شدند کردارهایشان به خاکستری می‌ماند که بادی تند در روزی طوفانی بر آن بوزد، از آن‌چه به دست آورده‌اند هیچ [بهره‌ای] نمی‌توانند ببرند. این است همان گمراهی دور و دراز)

و می‌فرماید:

وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْآنُ مَاءً حَتَّى إِذَا جَاءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْئًا وَوَجَدَ اللَّهَ عِنْدَهُ فَوَفَّاهُ حِسَابَهُ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ

نور: ۳۹

(و کسانی که کفر ورزیدند کارهایش چون سرابی در زمینی هموار است که تشنه آن را آبی می‌پندارد تا چون به آن رسد آن را چیزی نیابد و الله را نزد خویش یابد و حسابش را تمام به او دهد و الله زود شمار است)

و همچنین می‌فرماید:

وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ

زمر: ۶۵

(و قطعا به تو و به کسانی که پیش از تو بودند وحی شده است اگر شرک ورزی حتما کردارت تباه و مسلما از زیانکاران خواهی شد)

و می‌فرماید:

وَمَن يَرْتَدِدْ مِنكُمْ عَن دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُوْلَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَأُوْلَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

بقره: ۲۱۷

(و هر کس از شما که از دین خود برگردند و در حال کفر بمیرند آنان کارهایشان در دنیا و آخرت تباه می‌شود و ایشان اهل دوزخند و در آن ماندگار خواهند بود)

و می‌فرماید:

وَمَن يَكْفُرْ بِالإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ

مائده: ۵

(و هر کس در ایمان خود کفر ورزد [و به آن‌چه خداوند از احکام مشروع ساخته کافر شود] قطعا عملش تباه شده و در آخرت از زیان‌کاران است)

و باز می‌فرماید:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِمْ مِلءُ الْأَرْضِ ذَهَباً وَلَوِ افْتَدَى بِهِ أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ

آل عمران: ۹۱

(در حقیقت کسانی که کافر شده و در حال کفر مرده‌اند اگر چه [به وسعت] زمین را پر از طلا کنند و آن را [برای نجات خود] فدیه دهند هرگز از هیچ یک از آنان پذیرفته نمی‌شود. آنان را عذابی دردناک خواهد بود و یاورانی نخواهند داشت)

و آیات در این معنا بسیار است.

مسلم (۲۱۴) از عایشه ـ رضی الله عنها ـ روایت کرده که گفتم ای رسول خدا، ابن جُدعان در جاهلیت صلهٔ رحم می کرد و بینوایان را غذا می‌داد. آیا این برایش سودی خواهد داشت؟ فرمود: سودی برایش نخواهد داشت، زیرا او هیچ روز نگفت: خدایا گناهم را در روز قیامت بیامرز.

و مسلم (۲۸۰۸) از انس بن مالک روایت کرده که رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ فرمودند: خداوند در مورد هیچ کار نیکی که مومن انجام داده به او ستم نمی‌ورزد، برای آن کار در دنیا [روزی] عطایش می‌کند و در آخرت پاداش می‌دهد اما کافر برای نیکی‌هایی که در دنیا کرده روزی می‌خورد تا آن‌که به آخرت برسد حسنه‌ای برایش نخواهد بود که برایش پاداش بگیرد.

امام نووی ـ رحمه الله ـ در شرح مسلم (۱۷/ ۱۵۰) می‌گوید: «علما بر این اجماع نموده‌اند که کافر اگر بر کفرش بمیرد ثوابی در آخرت ندارد و برای چیزی از اعمالش در دنیا که به قصد تقرب به خدا انجام دهد پاداش نمی‌برد.

در این حدیث تصریح شده که برای نیکی‌هایی که در دنیا انجام داده اطعام می‌شود یعنی برای کارهایی که به قصد تقرب انجام داده و انجامش نیازمند نیت است مانند صلهٔ رحم و صدقه و آزاد کردن برده و مهمانی دادن و تسهیل نیکی‌ها و مانند آن.

اما مومن نیکی‌هایش برای آخرت ذخیره می‌شود و برایش در دنیا نیز پاداش می‌گیرد و مانعی وجود ندارد که در دنیا و در آخرت پاداش بگیرد و این در شرع وارد شده و باید به آن اعتقاد داشت...

اما اگر کافر این حسنات را انجام دهد و سپس اسلام بیاورد بر اساس مذهب صحیح در آخرت نیز برایش اجر می‌برد».

ابن کثیر در تفسیر آیه نخست (۶/ ۱۰۳) می‌گوید: آیهٔ وَقَدِمْنَا إِلَى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا دربارهٔ روز قیامت است هنگامی که خداوند بندگانش را برای آن‌چه از خوب و بد انجام داده‌اند محاسبه می‌کند و خبر داده که این مشرکان هیچ چیزی از اعمالی را که گمان می‌کردند باعث نجاتشان خواهد شد به دست نخواهند آورد؛ زیرا این کارها فاقد شرط شرعی

یعنی اخلاص و پیروی از شرع است.

بنابراین هر عملی که خالص نباشد و بر اساس شریعت مورد پسند خداوند نباشد باطل است.

اعمال کافران نیز از یکی از این دو خالی نیست و چه بسا هر دو را با هم داشته باشد که در این حالت از پذیرش دورتر است و برای همین است که خداوند متعال می‌فرماید: وَقَدِمْنَا إِلَى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا (و به هر گونه کاری که کرده‌اند می‌پردازیم و آن را [چون] گردی پراکنده می‌سازیم)».

شیخ محمد امین شنقیطی ـ رحمه الله ـ می‌گوید: «زیرا برخی از کافران به پدر و مادر نیکی می‌کنند و پیوند خویشاوندی را حفظ می‌کنند و ضعیف را یاری می‌رسانند و مشکلات سختی‌دیدگان را حل می‌کنند که همهٔ این کارها را برای خداوند انجام می‌دهند که این کارهای نیک صحیح و موافق شرع است و او در آن مخلص است اما در روز قیامت سودی برایشان نخواهد داشت زیرا الله تعالی می‌فرماید:

وَقَدِمْنَا إِلَى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا

فرقان: ۲۳

(و به هر گونه کاری که کرده‌اند می‌پردازیم و آن را [چون] گردی پراکنده می‌سازیم)

و می‌فرماید:

أُوْلَئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الآخِرَةِ إِلاَّ النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُواْ فِيهَا وَبَاطِلٌ مَّا كَانُواْ يَعْمَلُونَ

هود: ۱۶

(اینان کسانی هستند که در آخرت جز آتش برایشان نخواهد بود و آن‌چه در آن‌جا کرده‌اند به هدر رفته و آن‌چه انجام می‌داده‌اند باطل گردیده است)

و همچنین می‌فرماید:

وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْآنُ مَاءً حَتَّى إِذَا جَاءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْئًا وَوَجَدَ اللَّهَ عِنْدَهُ فَوَفَّاهُ حِسَابَهُ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ

نور: ۳۹

(و کسانی که کفر ورزیدند کارهایش چون سرابی در زمینی هموار است که تشنه آن را آبی می‌پندارد تا چون به آن رسد آن را چیزی نیابد و الله را نزد خویش یابد و حسابش را تمام به او دهد و الله زود شمار است)

مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلَى شَيْءٍ ذَلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ

ابراهیم: ۱۸

(مثل کسانی که به پروردگار خود کافر شدند کردارهایشان به خاکستری می‌ماند که بادی تند در روزی طوفانی بر آن بوزد، از آن‌چه به دست آورده‌اند هیچ [بهره‌ای] نمی‌توانند ببرند. این است همان گمراهی دور و دراز)

و مانند این آیات.

از پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ نیز ثابت است که عمل نیک کافر مانند آن‌که در حق پدر و مادرش نیکی کند و سختی دیده و ضعیف را یاری دهد و به مظلوم کمک کند و خویشاوندی را برقرار نگه دارد و همه را برای خداوند انجام دهد؛ مانند این اعمال نیک را اگر کافران انجام دهند خداوند در دنیا به آنان پاداش می‌دهد و از مال دنیا به آنان عطا می‌کند و غذایشان می‌دهد و می‌نوشاند و عافیت و سلامت به آنان ارزانی می‌دارد و دیگر نزد الله پاداشی نخواهند داشت.

این معنا در حدیث پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ که انس از وی روایت کرده است و مسلم در صحیح خود روایت کرده آمده است که خداوند کافر را برای کار نیکش در دنیا پاداش می‌دهد و در دنیا ثوابش می‌دهد اما وقتی آخرت فرا رسد عملی نخواهد داشت که برایش پاداش بگیرد، اما خداوند مسلمان را برای عملش در دنیا پاداش می‌دهد و آن را برای آخرت نیز ذخیره می کند.

آیات نشان دهندهٔ این است که کافران در دنیا از اعمال خود سود می‌برند. مانند این سخن پروردگار متعال که:

مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِن نَّصِيبٍ

شوری: ۲۰

(کسی که کِشت آخر بخواهد برای وی در کشته‌اش می‌افزاییم و کسی که کشت این دنیا را بخواهد به او از آن می‌دهیم و در آخرت او را نصیبی نیست)» (العذب المنیر: ۵/ ۵۷۰).

همچنین مراجعه نمایید به سؤال شمارهٔ (13350).

ثانیا:

امکان دارد که دعای کافر مستجاب شود، به ویژه در حال اضطرار یا اگر مظلوم باشد.

الله تعالی می‌فرماید:

فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ

عنکبوت: ۶۵

(و هنگامی که بر کشتی سوار می‌شوند الله را مخلصانه می‌خوانند و چون به سوی خشکی رساند و نجاتشان دهد به‌ناگاه شرک می‌ورزند)

و می‌فرماید:

قُلْ مَنْ يُنَجِّيكُمْ مِنْ ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ تَدْعُونَهُ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً لَئِنْ أَنْجَانَا مِنْ هَذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ (۶۳) قُلِ اللَّهُ يُنَجِّيكُمْ مِنْهَا وَمِنْ كُلِّ كَرْبٍ ثُمَّ أَنْتُمْ تُشْرِكُونَ

انعام: ۶۳ ـ ۶۴

(بگو چه کسی شما را از تاریکی‌های خشکی و دریا می‌رهاند در حالی که او را به زاری و در نهان می‌خوانید که اگر ما را از [مهلکه] برهاند قطعا از سپاسگزاران خواهیم بود (۶۳) بگو الله است که شما را از آن [تاریکی‌ها] و از هر اندوهی می‌رهاند، باز شما شرک می‌ورزید).

امام احمد (۱۲۵۴۹) از انس بن مالک روایت کرده که رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ فرمودند: از دعای مظلوم بترس حتی اگر کافر باشد، چرا که بین آن [و خداوند] حجابی نیست آلبانی در السلسلة الصحيحة (۷۶۷) آن را حسن دانسته است.

اعتقاد ـ آن‌طور که مروجان این افکار بیان می‌کنند ـ ربطی به وضعیت اجتماعی یا عقلی فرد ندارد، بلکه امری قطعی است و باید در قلب محکم باشد و از روی قصد تقرب به خداوند انجام گیرد و تفاوتی ندارد که وضعیت اجتماعی و شرایط و حالت بدنی یا محیطی او چه باشد.

همچنین امکان دارد عمل انسان بر اثر عواملی کاملا ساقط و بی‌ارزش شود مانند آنکه بر اساس نیت نباشد یا از روی ریا انجام گرفته باشد، بنابراین چطور می‌شود گفت عمل هر انسانی پذیرفته خواهد شد!

خداوند ما را از فتنه‌های پنهان و آشکار حفظ کند.

والله اعلم.